

Fritz Saaby Pedersen

Fritz Saaby Pedersen

18. AUGUST 1945 - 16. MARTS 2016

AF STEN EBBESEN

Fritz Saaby Pedersen var et af dette lærde selskabs allerlærdeste medlemmer. Han beherskede alle traditionelle og flere utraditionelle grene af den klassiske filologi, var en habil matematiker og datalog, havde et grundigt kendskab til dansk litteratur og meget mere.

Fritz voksede op i beskedne kår som enebarn af en enlig mor, der næsten ingen familie havde. Han stiftede ikke selv familie. Det medførte en vis kejtethed over for småbørn; han var først på sikker grund når børnene var blevet store nok til at ræsonnere med.

Fritz kom til at gå på Niels Steensens Gymnasium. Det viste sig at være et godt valg. Han ville egentlig helst følge den matematisk-fysiske linje, men hans mor mente at han burde blive nysproglig, så det blev han. Skolens rektor viste imidlertid forståelse for den begavede elev, og tillod ham ud over undervisningen på den nysproglige linje at deltage i matematikundervisningen i størst muligt omfang. Det var efter sigende til nogen fortrydelse for de egentlige matematikelever at læreren gerne fremhævede Fritz's skriftlige opgaver for deres matematiske elegance.

Fritz tog studentereksamen i 1963 med *ug* eller *ug+* i alle fag undtagen legemsøvelser og orden med skriftlige arbejder. Ordenskarakteren forstår jeg ikke, for han havde en meget regelmæssig, om end ikke ganske letlæselig, håndskrift, og han var altid

meget pertentlig med hvad han skrev i hånden. Men gymnastiske udfoldelser var aldrig noget for ham.

Nu ville Fritz følge sine matematiske lyster, og tog derfor en adgangsprøve til den slags studier. Han havde imidlertid også historiske interesser, og overvejede vist at kaste sig over matematikkens historie. Jeg ved at han talte med professoren i de eksakte videnskabers historie, Olaf Schmidt, og det var vistnok de samtaler der førte ham frem til at det var bedst at starte med klassisk filologi. Det gjorde han så. Han begyndte på studiet i 1964, og fik efter ét semester taget en græskprøve der skulle vise et niveau som det vi andre havde opnået efter tre år med seks timers græsk om ugen i gymnasiet. Jeg begyndte mit studium samme år, og vi blev snart venner for livet.

Fritz blev cand.mag. i 1970 med et eksamensgennemsnit på 9,7 efter 10-skalaen, og aftjente så sin værnepligt i søværnet, det meste af tiden dog på landjorden: Nogen havde opdaget at han kunne programmere en computer, og den slags folk havde man på daværende tidspunkt ikke mange af i ”Cirkus Mili”, som han kaldte militæret.

Derefter blev han kandidatstipendiat og skrev noget så sjældent som en licentiatafhandling, der blev forsvaret i 1974 og to år senere offentliggjort i en engelsk version.¹ Den handlede om hvilke kvalifikationskrav man i senantikken romerrige havde stillet til embedsmænd. Efter at have gennemtrawlet et stort kildemateriale kom han frem til at faglige kvalifikationer stort set var irrelevante: Det der talte, var om kandidaten havde de rigtige familieforbindelser og den rette form for dannelse. Det har mindet om situationen i Det Britiske Imperiums storhedstid, hvor det formodedes at hvis man var af pæn familie og/eller kunne skrive acceptable vers på oldgræsk, så måtte man da også kunne styre Indien.²

Så fulgte nogle år uden for universitetsverdenen, for det var blevet småt med stillingerne i 70'ernes midte. Fritz fik til livets ophold ved at arbejde for Cirkus Mili. I 1978 blev der en plads ledig i Odense, da en lektor i klassisk filologi skød sin kone og kom i fængsel. Fritz fik stillingen, som han bestred til 2007, hvor han blev lempet ud med en tidlig pensionering. Den form for grundsolid lærdom han stod for passede ikke i universitetets nye profil.

I 1970'erne gik Fritz ind i en helt ny disciplin: edb-bearbejdning af data om håndskriftsoverlevering. For udgivere af gamle tekster er det vigtigt at kunne danne sig et billede af hvordan de håndskrifter teksten findes i er beslægtet med hinanden, og til det formål undersøger man deres indbyrdes afvigelser. Men når man har en snes håndskrifter og hundredvis eller tusindvis af afvigelser, kan det være svært at holde rede på sagerne. Fritz kombinerede sin filologiske viden med sit kendskab til

statistik og datalogi, og udviklede så et edb-program som kunne hjælpe med at finde sandsynlige familieforhold.³ Han var den første i Danmark og en af de allerførste i verden til at betræde den vej.

Ved samme tid fandt han det der skulle blive hans forsknings hovedfelt. I serien *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi* – ”Samlede værker af danske filosoffer fra middelalderen” – skulle der udgives nogle latinsprogede matematiske og astronomiske værker af en vis Peder Nattergal fra omkring år 1290. Det var en meget kompliceret opgave, for overleveringen var rodet, og det påkrævede kendskab til matematik og astronomi gjorde at ingen normal filolog ville kunne klare opgaven. Dertil kom at normal udgiverteknik er beregnet til løbende tekst, og kommer til kort over for værker som indeholder tabeller.

For Fritz var det gefundenes Fressen, og efter nogle års intenst arbejde, hvor der faldt en del biprodukter af, kunne han i 1983-84 offentliggøre en mønstergyldig udgave i to bind, hvor ingen sten var forblevet uendt og et uhyggeligt stort antal håndskrifter, over 200, var blevet undersøgt.⁴ Undervejs havde han opfundet en metode til at udgive tabeller. En yngre engelsk astronomihistoriker har om den udgave sagt:⁵

At 860 pages of Latin texts prefaced by extensive introductions in English, the work soon came to be admired by colleagues as a model of scholarly scrupulousness and diligence.

Arbejdet for *Corpus Philosophorum* betød dels at Fritz blev knyttet til Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, hvor han blev indvalgt i 1983, og for hvilket han fungerede som tilsynsførende ved flere udgaver, dels at han fik en nær tilknytning til Institut for Græsk og Latinsk Middelalderfilologi, hvor han fik en arbejdsplads, som han beholdt til sin død, selv om instituttet gennemgik et par metamorfoser undervejs, og han selv aldrig var ansat på stedet.

Fritz var et udpræget B-menneske. Han arbejdede bedst om aftenen, og ankom gerne på instituttet sent på dagen, allertidligst til frokost. Derpå blev der arbejdet til nær midnat, hvorpå han tog ind til Borchs kollegium til en godnatporter og samtale med derværende studenter. Han havde selv boet på kollegiet fra 1972 til 1977, og ingen senere indvåner kunne undgå at lære Fritz at kende. Han blev noget af en kultfigur på stedet på grund af sin kombination af uprætentiøs optræden, umådelig lærdom og umådelig generøsitet: Ham kunne man spørge til råds om næsten hvad som helst, og han virkede som uofficiel vejleder for adskillige specialer og andre afhandlinger i de forskellige discipliner.

Arbejdet med Peder Nattergal havde givet Fritz et enestående kendskab til middelalderens astronomi, og han fortsatte i samme spor med at udgive et sæt astronomiske tabeller, de såkaldte Toledo-tabeller. De var oprindeligt baseret på arabiske tabelværker, og havde været anvendt vidt og bredt i Europa i et par hundrede år, så de havde en forfærdelig indviklet håndskriftoverlevering, som Fritz måtte udrede. Resultatet blev et monumentalt værk i fire bind i stort format, som udkom i vort Selskabs skriftserie i 2002 i forfatterens eget layout.⁶ Ud over at indeholde selve tabellerne og de middelalderlige brugsvejledninger til dem samt engelske oversættelser af de latinske vejledninger, er de fire bind spækket med information om håndskrifter og tekster. Som den førømtalte engelske kollega skriver i sin nekrolog, gør dette udgaven til

a treasure trove of information and indispensable starting point for other researchers.⁷

Året før det store bogværk var Fritz blevet indvalgt i vores Selskab. Ved siden af sin hovedproduktion havde Fritz en rig virksomhed som hjælper for andres videnskabelige arbejder.

I 1912 var den klassiske filolog A.B. Drachmann (1860-1935) blevet leder af et internationalt projekt om udgivelse af græske leksikografiske værker fra antikken og middelalderen, og i 1926 fik han *Corpus Lexicographorum Graecorum* forankret i vores Selskab.⁸ Tyskeren Kurt Latte havde allerede i 1914 påtaget sig at udgive den tidligste bevarede græske ordbog, Hesych, men først i 1966 kom bind 2 af værkets i alt fire bind. Da var udgiveren allerede død, og udgaven gik i dvale indtil Fritz i slutningen af 70'erne begyndte at se på materialet. Det astronomihistoriske arbejde som han var begyndt på ved samme tid forhindrede ham i at vie den nødvendige tid til selv at udgive Hesych, men i 1987 fik han sat gang i arbejdet igen ved at få en af vores tidligere medstuderende, Peter Allan Hansen (1944-2012), der var emigreret til England, til at påtage sig opgaven. Peter Allan fik færdiggjort et af de manglende bind, det kom i 2005, men han var derefter for syg til at afslutte værket. Heldigvis lykkedes det at få en brite til at påtage sig det resterende. Fritz virkede i Hesych-sagen ikke blot som organisator, han tog som supergrundig korrekturlæser faktisk også del i selve udgiverarbejdet. Lignende historier kan man fortælle i flere andre sammenhænge, men som den beskedne mand han var, foretrak han at hans indsats højst blev omtalt i et forord. Ikke noget med at komme på titelbladet til en bog som hovedsagelig var en andens værk!

Fritz var en ubehjælpssom taler, men han beherskede dansk skriftsprog som få, og udnyttede sine færdigheder til at lave flere fremragende oversættelser af Platon,⁹

såvel som af et af Descartes' latinske værker.¹⁰ Han og jeg har også, med støtte fra R. L. Friedman, i fællesskab oversat H.C. Ørsteds latinske disputats til engelsk.¹¹

Fritz fik aldrig skrevet en sammenfatning af sine indsigter i astronomiens historie. Jeg foreslog ham det gentagne gange, men han veg tilbage for opgaven, hovedsagelig nok fordi han ikke følte at en bog af den slags ville kunne skrives uden at man af og til måtte generalisere lidt ud over hvad der var belæg for i materialet, og ubelagte påstande var ham en pestilens.

Tilbage står hans udgaver – og der er flere end dem jeg har nævnt.¹² Om dem tør jeg godt spå at astronomihistorikere vil bruge dem også om et hundrede år.

Fritz levede efter den epikuræiske opskrift *Bene qui latuit bene vixit* – 'Har man på en god måde holdt sig uden for rampelyset, har man haft et godt liv'.¹³ Men han vandt ved sin hjælpsomme lærdom så mange hjerter for sig at ved hans begravelse fyldte ligfølget hele den store Holmens Kirke.

Æret være hans minde.

- 1 *Late Roman Public Professionalism*, Odense University Classical Studies 9, Odense University Press 1976.
- 2 Denne karakteristik af det britiske imperiums udvælgelsesprocedure er baseret på C. Northcote Parkinsons satiriske *Parkinson's Law* fra 1957.
- 3 Om dette program og resultaterne af dets anvendelse på en konkret tekst berettede han først i 'Stemmatik: et par fremgangsmåder og forbehold', *Museum Tusulanum* 23 (1974) 34-42, og derpå i 'On the Manuscript Tradition of Boethius de Dacia's "De summo bono"', *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin* 14 (1975) 27-39.
- 4 Petri Philomenae de Dacia et Petri de S. Audomaro *Opera Quadrivialia*, ed. F. Saaby Pedersen, *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi* X.1-2, DSL/Gad: København 1983-84.
- 5 P. Nothaft i S. Ebbesen & P. Nothaft, 'Fritz Saaby Pedersen in memoriam', *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin* 85 (2016) 1-10, på side 4 (<http://cimagl.saxo.ku.dk/download/85/85Ebbesen1-10.pdf>).
- 6 *The Toledan Tables. A review of the manuscripts and the textual versions with an edition*, 4 bd., Historisk-filosofiske Skrifter 21.1-4, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab: København 2002.
- 7 P. Nothaft i 'Fritz Saaby Pedersen in memoriam' (se note 5), p. 5.
- 8 Historien om *Corpus Lexicographorum Graecorum* er grundigere fortalt af Klaus Alpers og Fritz Saaby Pedersen i 'Udgivelser af græske leksika: Suda og Hesychios', som vil fremkomme i bd. I af en kommende *Dansk editionshistorie* redigeret af J. Kondrup.
- 9 *Theaitetos* kom første gang i Platonselskabets Skriftserie 14, Museum Tusulanums Forlag: København 2007, og blev senere genoptrykt med minimale ændringer i *Platon, Samlede værker I*, Gyldendal: København 2009, som også indeholdt hans oversættelse af Sofisten. I 2010 kom *Philebos* i bd. II af *Platon, Samlede værker*, og i 2014 bog 2 af Lovene i bd. V; endelig kom i 2016 i bd. VI smådialogerne Demodokos og Sisyphos (i samarbejde med G. Haastrup). Fritz virkede endvidere som meget aktiv tilsynsførende ved flere af de andre oversættelser i den danske Platonudgave.
- 10 Sammen med J. Hass, 'René Descartes: *Filosofiens Grundsætninger I-II (Principia Philosophiae I-II)*', *Aigis* 11,1 (2011), <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2011,1/FSP-JH-Desc.pdf>.
- 11 'Dissertation on the Structure of the Elementary Metaphysics of External Nature', i: K. Jøved, A.D. Jackson & O. Knudsen, udg., *Selected Scientific Works of H.C. Ørsted*, Princeton University Press 1998, pp. 79-100.
- 12 En komplet fortegnelse over Saaby Pedersens publikationer findes i 'Fritz Saaby Pedersen in memoriam' (se note 5), pp. 6-10. Der mangler kun hans endnu ikke offentliggjorte bidrag til *Dansk editionshistorie*. Ud over nekrologen i *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin* kan man finde oplysninger om afdøde i S. Ebbesen, 'Fritz Saaby Pedersen – en skitse', *AIGIS*, Supplementum IV, Festskrift til Fritz S. Pedersen i anledning af hans 70-års fødselsdag (2015), <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/FSP70/SE-FSP70.pdf>, samt i S. Ebbesen, 'Fritz Saaby Pedersen 18.8.1945 – 16.3.2016', *AIGIS* 16,1 (2016), <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2016,1/SE-FSP.pdf>.
- 13 Formuleringen skyldes den romerske digter Ovid, men er en parafrase af en græsk sentens.